

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจทางการเมืองของรัฐบาลไทยในสงคราม
ชายแดนไทยและกัมพูชา : การวิเคราะห์ผ่านหลักธรรมและจริยธรรมของผู้นำ
Factors Influencing the Political Decision Making of the Thai
Government in the Thai and Cambodian Border War: An Analysis
Through Leadership Principles and Ethics

ศุภลักษณ์ ปัญญาชีวกัก¹, อภิชาติ เหมือยไรสง²,

พระวิชรญาณ วิสุทธินาโณ (ไม้เหมย)³,

มณฑิรา มนตราพิบูลย์⁴, อาทิตย์ ผ่านพูล⁵

Suphalak panyacheewaphak¹, Aphichit Mueaithaisong²,

Wicharayan Wisuttiyano (moyaem)³,

Monthian Mantraphiban⁴, Arthit Phanphoon⁵

¹⁻⁵มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน

¹⁻⁵Mahamakut Buddhist University, Isan Campus

Corresponding Author's Email: kingbrazil123@gmail.com

Received: 04/09/2568

Revised: 25/09/2568

Accepted: 30/09/2568

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มุ่งวิเคราะห์ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจทางการเมืองของรัฐบาลไทยในกรณีสงครามชายแดนไทยและกัมพูชา ผ่านกรอบแนวคิดด้านหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาและจริยธรรมของผู้นำ ผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่าการตัดสินใจทางการเมืองในสถานการณ์ความขัดแย้งไม่ได้ขึ้นอยู่กับปัจจัยเชิงยุทธศาสตร์หรือกฎหมายระหว่างประเทศเพียงอย่างเดียว แต่ยังสะท้อนถึงจริยธรรมส่วนบุคคล ค่านิยมและหลักธรรมาภิบาลที่ผู้นำยึดถือ โดยเฉพาะในกรณีข้อพิพาทปราสาทพระวิหาร แม้ว่าศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ (ICJ) จะตัดสินให้กัมพูชาในปี พ.ศ. 2505 แต่ปัญหาเส้นเขตแดนโดยรอบยังคงเป็นข้อขัดแย้ง การแก้ไขจึงควรอาศัยข้อมูลเชิงกายภาพควบคู่กับหลักมนุษยธรรมและการทูต และการใช้หลักธรรม เช่น พรหมวิหาร 4 และสาราณียธรรม สามารถชี้นำการตัดสินใจให้คำนึงถึงความสมดุลระหว่างผลประโยชน์ของรัฐ ความมั่นคง และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ทำให้เห็นว่าจริยธรรมของผู้นำมีบทบาทสำคัญต่อทิศทางนโยบายความมั่นคงและผลกระทบต่อสามัญชน โดยการตัดสินใจที่ตั้งอยู่บนหลักธรรมและความรับผิดชอบสามารถนำไปสู่การแก้ไขความขัดแย้งอย่างสร้างสรรค์และยั่งยืน

คำสำคัญ : การตัดสินใจทางการเมือง, หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา, จริยธรรมผู้นำ

Abstract

This academic article aims to analyze the factors influencing the political decision-making of the Thai government in the case of the Thai-Cambodian border

conflict through the framework of Buddhist principles and leadership ethics. The findings demonstrate that political decisions in conflict situations do not depend solely on strategic factors or international law, but also reflect personal ethics, values, and governance principles upheld by leaders. Particularly in the case of the Preah Vihear Temple dispute, although the International Court of Justice (ICJ) ruled in favor of Cambodia in 1962, the issue of the surrounding border demarcation remains contentious. Resolution should therefore rely on physical evidence alongside humanitarian principles and diplomacy. The application of Buddhist principles, such as the Four Brahmaviharas and Saraniya Dhamma, can guide decision-making to consider the balance between state interests, security, and human dignity. This illustrates that leadership ethics play a crucial role in shaping security policy direction and its impact on ordinary citizens. Decisions grounded in Buddhist principles and responsibility can lead to constructive and sustainable conflict resolution.

Keywords: Political decision-making, Buddhist principles, Leadership ethics

บทนำ

ผู้นำต้องตระหนักได้ว่าไม่สามารถที่จะบริหารองค์กรในแบบเดิม ๆ ได้ เนื่องจากปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ผู้นำจึงต้องมีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกลให้ความสำคัญในการวางแผนวางกลยุทธ์ในด้านต่าง ๆ และสามารถปรับเปลี่ยนกลยุทธ์แบบแผนให้มีความสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงได้รวมไปถึงต้องให้ความสำคัญกับบุคลากร เนื่องจากบุคลากรถือเป็นอีกหนึ่งกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนองค์กรให้ประสบความสำเร็จนั้น ผู้นำจึงต้องให้การสนับสนุนบุคลากรในด้านต่าง ๆ ทั้งการให้สวัสดิการที่ดี การฝึกอบรมและพัฒนาทักษะความรู้ ความสามารถของบุคลากรในองค์กร เพื่อให้มีความรู้เท่าทันในสถานการณ์ที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา (พระณัฐวุฒิ พันทะลีและคณะ, 2565 : 74-86)

การตัดสินใจเป็นกระบวนการสำคัญอย่างหนึ่งที่เกิดขึ้นได้เสมอในการดำเนินชีวิตของผู้คนทั่วไป อาจกล่าวได้ว่าการตัดสินใจเป็นกระบวนการของการหาทางเลือกที่พอจะเป็นไปได้ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่ต้องการอีกทั้งเป็นเทคนิควิธีที่ลดทางเลือกลงมาเหลือเพียงทางเดียว นอกจากนี้การตัดสินใจยังเป็นกระบวนการที่ประกอบด้วยขั้นตอนและกิจกรรมที่ต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่องและมีเหตุที่สามารถพิสูจน์ได้ให้การสนับสนุนอย่างถูกต้องครบถ้วนสมบูรณ์ ซึ่งมนุษย์จำเป็นต้องทำการตัดสินใจอยู่เสมอตลอดเวลาเพื่อการคัดเลือกสิ่งของปัจจัยต่าง ๆ ที่มีอยู่ให้เลือกอย่างมากมายหลังจากที่ผู้ตัดสินใจได้ประเมินด้วยการเปรียบเทียบคุณค่าทางเลือกหรือสิ่งของปัจจัยต่าง ๆ เหล่านั้นกับเกณฑ์มาตรฐานของคุณสมบัติและคุณภาพตามที่แต่ละคนได้กำหนดเอาไว้โดยพิจารณาจากความต้องการของตนเองเป็นหลักนั่นเอง (วิทยา จิตนุพงศ์, 2567 : 645-665)

ข้อพิพาทชายแดนระหว่างประเทศไทยกับประเทศกัมพูชาถือเป็นหนึ่งในกรณีศึกษาที่สะท้อนถึงความซับซ้อนของความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งข้อพิพาทบริเวณปราสาทพระวิหาร ซึ่งเป็นพื้นที่ที่ทั้งสองฝ่ายต่างอ้างสิทธิ์เหนือดินแดนอย่างต่อเนื่อง ความขัดแย้งดังกล่าวมีรากฐานจากแผนที่ที่จัดทำโดยฝรั่งเศสในช่วงต้นศตวรรษที่ 20 และได้ถูกนำไปสู่การฟ้องร้องต่อศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ (ICJ) ซึ่งในปี พ.ศ. 2505 ศาลได้มีคำพิพากษาว่าปราสาทพระวิหารเป็นของกัมพูชา แม้ว่าฝ่ายไทยจะไม่เห็นด้วยกับผลคำตัดสินแต่ได้ดำเนินการถอนกำลังทหารออกจากพื้นที่อย่างเป็นทางการ อย่างไรก็ตามปัญหายังไม่ได้รับการคลี่คลายในทางปฏิบัติ เนื่องจากเส้นเขตแดนโดยรอบยังคงเป็นข้อถกเถียงและไม่ได้มีการปักปันอย่างชัดเจน (เกียรติเฉลิม รักขาม, 2568 : 675-688)

การนำข้อมูลเชิงกายภาพที่เกี่ยวข้องทั้งของไทยและของกัมพูชามาเทียบเคียงกับผลการตัดสินของศาลยุติธรรมระหว่างประเทศและกฎหมายทะเลระหว่างประเทศจากนั้นนำองค์ประกอบทางกายภาพมาหาพื้นที่ทับซ้อนทางทะเลระหว่างไทยและกัมพูชา และทำการวิเคราะห์การแบ่งเขตแดนทางทะเลระหว่างไทยและกัมพูชาด้วยการใช้เครื่องมือสารสนเทศภูมิศาสตร์การวิเคราะห์และประมวลผลนั้นจะใช้อองค์ประกอบทางกายภาพเพียงเท่านั้น เนื่องจากเป็นองค์ประกอบที่ทั้งสองฝ่ายมีส่วนร่วมกันจะไม่นำองค์ประกอบที่มีความเห็นต่างกัน เช่น หลักฐานทางประวัติศาสตร์ สภาวะแวดล้อมทางสังคม เนื่องจากมีความเป็นนามธรรมและต่างฝ่ายต่างตีความแตกต่างกันมาเป็นองค์ประกอบในการวิเคราะห์และประมวลผล ผลที่ได้นั้นจะมีความเที่ยงตรงตามปัจจัยแวดล้อมทางกายภาพที่มีความเป็นรูปธรรม (สมานได้ รวยรัมย์, 2568 : 133-144)

ดังนั้น ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจทางการเมืองของรัฐบาลไทยในสงครามชายแดนไทยและกัมพูชา อธิบายได้ว่าการตัดสินใจเป็นกระบวนการเลือกทางเลือกที่เหมาะสมเพื่อบรรลุเป้าหมาย และสามารถทำความเข้าใจข้อพิพาทระหว่างประเทศได้ กรณีพิพาทปราสาทพระวิหารแม้ ICJ จะตัดสินให้กัมพูชาในปี 2505 แต่ปัญหาเส้นเขตแดนโดยรอบยังไม่ชัดเจน แนวทางแก้ไขควรใช้ข้อมูลเชิงกายภาพร่วมกับคำตัดสินของ ICJ และ ITLOS พร้อมการวิเคราะห์ด้วยระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ เพื่อระบุพื้นที่ทับซ้อนทางทะเลและจัดทำเส้นแบ่งเขตแดนอย่างเป็นธรรม โดยหลีกเลี่ยงการใช้อ้างอิงทางประวัติศาสตร์หรือสังคมที่มีความคลุมเครือ

อิทธิพลของจริยธรรมส่วนบุคคลของผู้นำต่อการใช้อำนาจในวิกฤติชายแดน

บริบทของวิกฤติชายแดนที่มีความซับซ้อนและละเอียดอ่อนทั้งในมิติความมั่นคง อธิปไตย และมนุษยธรรม การตัดสินใจใช้อำนาจของผู้นำไม่ได้ขึ้นอยู่กับปัจจัยทางยุทธศาสตร์หรือกฎหมายเพียงอย่างเดียว แต่ยังถูกกำหนดทิศทางอย่างลึกซึ้ง โดยจริยธรรมส่วนบุคคล ค่านิยม และหลักศีลธรรมที่ผู้นำยึดถือ จริยธรรมเหล่านี้ ทำหน้าที่เป็นเข็มทิศภายในที่ชี้นำการประเมินสถานการณ์ การชั่งน้ำหนักระหว่างความจำเป็นทางทหารกับผลกระทบต่อมนุษยชาติ รวมถึงการกำหนดขอบเขตของการใช้อำนาจที่ยอมรับได้ ความแตกต่างในจริยธรรมส่วนบุคคลระหว่างผู้นำสามารถนำไปสู่การตอบสนองที่แตกต่างกันอย่างมากต่อวิกฤติที่คล้ายคลึงกัน ตั้งแต่การเลือกใช้วิธีการทูตและมนุษยธรรมไปจนถึงการใช้อำนาจอย่างเด็ดขาด

การทำความเข้าใจว่าจริยธรรมส่วนบุคคลของผู้นำมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจใช้กำลังในวิกฤติชายแดนอย่างไรจึงเป็นสิ่งสำคัญยิ่งในการวิเคราะห์นโยบายความมั่นคงและการคาดการณ์แนวทางการจัดการวิกฤติในอนาคต

Max Weber (1946) ได้อธิบายว่า จริยธรรมของผู้นำออกเป็นสองรูปแบบหลัก คือ จริยธรรมแห่งความรับผิดชอบ (ethic of responsibility) ที่ผู้นำพิจารณาผลที่ตามมาของการกระทำ และจริยธรรมแห่งความเชื่อมั่น (ethic of conviction) ที่ยึดมั่นในหลักการอย่างไม่เปลี่ยนแปลงในบริบทวิกฤติชายแดน ผู้นำที่ยึดจริยธรรมแห่งความรับผิดชอบจะชั่งน้ำหนักผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นจากการใช้กำลัง ทั้งต่อพลเมือง ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ และเสถียรภาพระยะยาว ขณะที่ผู้นำที่ยึดจริยธรรมแห่งความเชื่อมั่นอาจใช้กำลังเพื่อปกป้องหลักการหรือค่านิยมที่สำคัญโดยไม่คำนึงถึงผลที่ตามมา

James MacGregor Burns (1978) เสนอแนวคิดที่ผู้นำที่แท้จริงต้องมีพื้นฐานทางจริยธรรมที่มุ่งยกระดับทั้งผู้นำและผู้ตาม โดยแบ่งภาวะผู้นำออกเป็น "transformational leadership" ที่มุ่งสร้างการเปลี่ยนแปลงเชิงบวกตามหลักจริยธรรม และ "transactional leadership" ที่เน้นการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ในวิกฤติชายแดน ผู้นำที่มีจริยธรรมส่วนบุคคลที่เข้มแข็งตามแนวคิดของ Burns จะพยายามหาช่องทางออกที่สร้างสรรค์ที่เคารพศักดิ์ศรีมนุษย์และสิทธิมนุษยชน มากกว่าการใช้กำลังเป็นตัวเลือกแรก การตัดสินใจใช้กำลังจึงถูกกลั่นกรองผ่านค่านิยมทางศีลธรรมที่สูงส่งและคำนึงถึงผลกระทบต่อทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง

Joseph S. Nye, Jr. (2004) เสนอแนวคิด "soft power" และเน้นย้ำว่าจริยธรรมของผู้นำมีอิทธิพลต่อการเลือกใช้รูปแบบของอำนาจ ผู้นำที่มีจริยธรรมส่วนบุคคลที่เน้นความชอบธรรมและการยอมรับจากนานาชาติมักจะเลือกใช้ soft power เช่น การทูต การเจรจา และความร่วมมือ แทนการใช้ hard power หรือกำลังทหารในวิกฤติชายแดน จริยธรรมของผู้นำจะกำหนดว่าจะใช้วิธีการใดในการบรรลุเป้าหมาย โดยผู้นำที่มีจริยธรรมที่ดีจะตระหนักว่าการใช้กำลังอาจให้ผลระยะสั้น แต่อาจทำลายความน่าเชื่อถือและความชอบธรรมในระยะยาว ฉะนั้นจริยธรรมส่วนบุคคลจึงเป็นตัวกำหนดสมดุลระหว่างประสิทธิผลและความชอบธรรมทางศีลธรรม

สรุป ความแตกต่างในจริยธรรมส่วนบุคคลของผู้นำส่งผลให้เกิดการตอบสนองที่แตกต่างกันอย่างมากต่อวิกฤติที่คล้ายคลึงกัน ตั้งแต่การใช้วิธีการทูตและมนุษยธรรมไปจนถึงการใช้กำลังอย่างเด็ดขาด การทำความเข้าใจอิทธิพลของจริยธรรมผู้นำจึงเป็นกุญแจสำคัญในการวิเคราะห์นโยบายความมั่นคงและการคาดการณ์แนวทางการจัดการวิกฤติในอนาคต โดยจริยธรรมส่วนบุคคลทำหน้าที่เป็นตัวกำหนดสมดุลระหว่างประสิทธิผลทางยุทธศาสตร์และความชอบธรรมทางศีลธรรม

บทบาทของหลักธรรมาภิบาลในการกำหนดนโยบายความมั่นคง ความขัดแย้งระหว่างการปกป้องผลประโยชน์ชาติและหลักเมตตาธรรม

ยุคที่ความท้าทายด้านความมั่นคงมีความซับซ้อนและหลากหลายมิติมากขึ้น การกำหนดนโยบายความมั่นคงของรัฐไม่เพียงต้องคำนึงถึงผลประโยชน์แห่งชาติและการปกป้องอธิปไตยเท่านั้น แต่ยังต้อง

สอดคล้องกับหลักธรรมาภิบาลที่เน้นความโปร่งใส ความรับผิดชอบ และการเคารพสิทธิมนุษยชน อย่างไรก็ตามในทางปฏิบัติมักเกิดความตึงเครียดระหว่างการปกป้องผลประโยชน์ชาติที่อาจต้องใช้มาตรการเข้มงวดหรือแม้แต่กำลังกับหลักเมตตาธรรมที่เน้นความเห็นอกเห็นใจ การไม่ทำร้าย และการดูแลผู้ที่อ่อนแอกว่า ความขัดแย้งนี้ปรากฏชัดเจนในสถานการณ์วิกฤติชายแดน การจัดการผู้ลี้ภัยหรือการตอบโต้ภัยคุกคามข้ามชาติ ซึ่งผู้นำต้องเผชิญกับการตัดสินใจที่ยากลำบากระหว่างหน้าที่ในการปกป้องประชาชนของตนกับความรับผิดชอบต่อมนุษยธรรมต่อผู้อื่น การศึกษาว่าหลักธรรมาภิบาลสามารถทำหน้าที่เป็นกรอบในการสร้างสมดุลระหว่างสองมิตินี้ได้อย่างไร และกลไกใดที่จะช่วยให้นโยบายความมั่นคงสามารถบรรลุทั้งเป้าหมายการปกป้องชาติและรักษาลักษณะมนุษยธรรมไว้พร้อมกัน จึงเป็นประเด็นสำคัญที่ต้องได้รับการวิเคราะห์อย่างรอบด้านเพื่อนำไปสู่การพัฒนากรอบนโยบายที่มีประสิทธิภาพและชอบธรรมในเวลาเดียวกัน

พระครูปริยัติ พุทธิคุณ (ยืนภูมุงคุณ) และคณะ (2567 : 2109–2122) ได้กล่าวไว้ว่า จุดเริ่มต้นของทฤษฎีสันติภาพ โดยเป็นทฤษฎีที่ยอมรับว่าสงครามในฐานะมาตรการหนึ่งในการรักษาสันติภาพการแสวงหาคุณูปการจากทฤษฎีเพราะมีประโยชน์ต่อการสร้างทฤษฎีสันติภาพ จึงจำเป็นต้องศึกษาทฤษฎีสงครามให้เข้าใจเพราะทฤษฎีสันติภาพมีลักษณะบางอย่างสอดคล้องกับทฤษฎีสงครามในแง่ความสัมพันธ์ระหว่างเป้าหมายกับวิธีการของทฤษฎีสันติภาพ 3 ประเด็น ได้แก่ สันติภาพไม่ใช่การยุติสงคราม การทำสงครามเป็นการศึกษาเฉพาะเรื่องกลยุทธ์วิธีการเท่านั้นและสงครามเป็นเรื่องของการกระทำในสภาพการขัดแย้ง เครื่องมือสำหรับการสร้างสันติภาพ สามารถจำแนกตามภารกิจ เช่น การทูตแบบถาวรวิธีการจัดการกับความขัดแย้งแบบไม่เป็นทางการ มาตรการทางการทหาร มาตรการทางเศรษฐกิจ และสังคม การพัฒนาทางการเมืองและมาตรการทางการบริหารจัดการมาตรการความยุติธรรมและกฎหมายและมาตรการการสื่อสารและการศึกษาแนวทางสังคมนิยมเป็นความหวังใหม่แห่งสันติภาพ

การันต์ พรหมแก้วและคณะ (2568 : 46–58) ได้กล่าวไว้ว่า การบริหารจัดการความขัดแย้งทางการเมืองทั้ง 3 ด้าน อภิปรายได้ว่า 1.ด้านการบังคับและกดดัน มักถูกใช้เป็นเครื่องมือในการจัดการความขัดแย้งโดยเฉพาะในบริบทของการเมืองท้องถิ่นที่สอดคล้องกับงานวิจัยของทัศนีย์ ปิ่นสวัสดิ์ (2561 : 2780–2800) เรื่องการจัดการความขัดแย้งทางการเมืองในจังหวัดชัยนาท พบว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อความขัดแย้งได้แก่ ความขัดแย้งด้านข้อมูลข่าวสาร โครงสร้างผลประโยชน์ และวัฒนธรรม ทั้งนี้การแก้ไขด้วยกลไกของภาครัฐมักมีการใช้ทรัพยากรบุคคล งบประมาณ และข้อมูลสนับสนุนการจัดการปัญหา แต่การแก้ไขผ่านการบังคับหรือกดดันจำเป็นต้องมีความระมัดระวังเพื่อหลีกเลี่ยงการสร้างปัญหาใหม่ 2.ด้านการประนีประนอม ซึ่งเป็นกระบวนการสำคัญที่ช่วยลดความขัดแย้งในระดับชุมชน

พระไกรสร สมโน (กันมา) และคณะ (2568 : 93–106) ได้กล่าวไว้ว่า สารานุกรมธรรม คือ ธรรมเป็นเหตุให้ระลึกถึงกันเป็นหลักการอยู่ร่วมกัน เมตตาภาวกรรม ทำต่อกันด้วยเมตตา คือ แสดงไมตรีและความหวังดีต่อเพื่อนร่วมงานร่วมกันการร่วมชุมชนด้วยการช่วยเหลือกิจธุระต่าง ๆ โดยเต็มใจแสดงอาการกริยาสุภาพเคารพนับถือกันทั้งต่อหน้าและลับหลัง เมตตาวัจกรรม พูดต่อกันด้วยเมตตา คือ ช่วยบอกแจ้งสิ่งที่ประโยชน์สั่งสอนหรือแนะนำตักเตือนกันด้วยความหวังดีกล่าววาจาสุภาพแสดงความเคารพนับถือกัน ทั้งต่อหน้าและลับหลังเมตตา มโนกรรม คิดต่อกันด้วยเมตตา คือ ตั้งจิตปรารถนาดีคิดและทำสิ่งที่

เป็นประโยชน์แก่กันมองกันในแง่ดีมีหน้าตายิ้มแย้มแจ่มใสต่อกัน สาธารณโศก ได้มาแบ่งกันกินใช้ คือ แบ่งปันลาภผลที่ได้มาโดยชอบธรรม แม้เป็นของเล็กน้อยก็แจกจ่ายให้ได้มีส่วนร่วมใช้สอยบริโภคทั่วกัน สีสลสามัญญตา ประพจน์ให้ดีเหมือนเขา คือ มีความประพฤติสุจริตตั้งมารักษาระเบียบวินัยของส่วนรวมไม่ทำตนให้เป็นที่น่ารังเกียจหรือเสื่อมเสียแก่หมู่คณะ ทิฏฐิสามัญญตา ปรับความเห็นเขากันได้ คือ เคารพรับฟังความคิดเห็นกันมีความเห็นชอบร่วมกันยึดถืออุดมคติหลักแห่งความดีงามหรือจุดหมายสูงสุดอันเดียวกัน

สรุป การบริหารจัดการความขัดแย้งจำเป็นต้องผสมผสานทั้งบังคับและกดดัน การประนีประนอม และการแก้ปัญหาาร่วมกัน โดยการบังคับต้องใช้อย่างระมัดระวังไม่ให้ก่อปัญหาใหม่ การประนีประนอมอาศัยการเจรจาผ่านบุคคลที่เป็นกลางและได้รับความเคารพ ขณะที่การแก้ปัญหาาร่วมกันเน้นความร่วมมือของรัฐ ภาคประชาสังคม และประชาชนในการกำหนดเป้าหมายและสร้างกิจกรรมเชื่อมโยงด้วยวัฒนธรรม และเครือข่ายข้อมูลเพื่อความสมานฉันท์ในระยะยาว งานวิชาการด้านทฤษฎีสันติภาพเสนอว่าสงครามแม้จะเป็นเครื่องมือหนึ่งของการรักษาสันติภาพ แต่การสร้างสันติภาพที่แท้จริงต้องอาศัยทั้งการทูต การพัฒนาทางเศรษฐกิจ การเมือง และกฎหมาย ควบคู่กับมาตรการด้านสังคมและการศึกษา เพื่อป้องกันและแก้ไขความขัดแย้งอย่างยั่งยืน

การใช้เมตตาธรรมและกรุณาในการเจรจาทางการทูต

การเจรจาทางการทูตที่มีประสิทธิภาพไม่ได้อาศัยเพียงกลยุทธ์และอำนาจต่อรองเท่านั้น แต่ยังต้องอาศัยเมตตาธรรมและกรุณาเป็นรากฐานสำคัญในการสร้างความเข้าใจและความไว้วางใจระหว่างฝ่ายที่เจรจา เมตตาธรรมช่วยให้ผู้เจรจาสามารถมองเห็นมุมมองและความต้องการที่แท้จริงของอีกฝ่ายด้วยความเห็นอกเห็นใจ ไม่ใช่แค่มองเป็นคู่ต่อสู้ แต่เป็นมนุษย์ที่มีความรู้สึกและศักดิ์ศรี ขณะที่กรุณาช่วยสร้างบรรยากาศของการให้อภัยและความเต็มใจที่จะหาทางออกร่วมกันแทนการแก้แค้นหรือเอาชนะ หลักการทั้งสองนี้ช่วยลดความตึงเครียดและเปิดพื้นที่สำหรับการประนีประนอมที่สร้างสรรค์ ทำให้การเจรจามีโอกาสบรรลุข้อตกลงที่ยั่งยืนและเป็นที่ยอมรับของทุกฝ่าย ประวัติศาสตร์แสดงให้เห็นว่าการเจรจาที่ประสบความสำเร็จอย่างแท้จริงมักมีองค์ประกอบของความเมตตาและกรุณาอยู่เบื้องหลัง ไม่ว่าจะเป็นกระบวนการสันติภาพในแอฟริกาใต้หรือข้อตกลงสันติภาพต่าง ๆ ที่ผู้นำเลือกใช้ความเข้าใจและการให้อภัยแทนการแก้แค้น

ชุตินา สุตจรรยา (2565 : 47–65) ได้กล่าวไว้ว่า การทูต คือ วิชาชีพในการจัดการความสัมพันธ์ของประเทศต่าง ๆ และวัฒนธรรมคือสังคมหรืออารยธรรมเฉพาะอย่างยิ่งที่สัมพันธ์กับความเชื่อความเป็นอยู่หรือศิลปะ การทูตวัฒนธรรมจึงหมายถึงการใช้ขนบธรรมเนียมประเพณี วิถีชีวิต หรือศิลปะของชาติหนึ่งในการจัดการความสัมพันธ์กับต่างประเทศ นอกจากนี้เป้าหมายเบื้องต้นของการใช้นโยบายการทูตวัฒนธรรมของชาติใด ๆ มีอยู่ 3 ประการ ได้แก่ การปกป้องเอกลักษณ์ของชาติการเสริมสร้างเกียรติภูมิของประเทศและการส่งเสริมความเข้าใจซึ่งกันและกัน ซึ่งใกล้เคียงกับการให้คุณค่าของวัฒนธรรมในเชิงการเมืองในปัจจุบันที่ผู้คนใช้วัฒนธรรมในการบอกเล่าตนเอง แสดงอำนาจและสร้างความเข้าใจระหว่าง

กันซึ่งใกล้เคียงกับการให้คุณค่าของวัฒนธรรมในเชิงการเมืองในปัจจุบันที่ผู้คนใช้วัฒนธรรมในการบอกเล่าตนเองแสดงอำนาจและสร้างความเข้าใจระหว่างกันโดยสถาบันวัฒนธรรมแห่งชาติสหภาพยุโรปได้แบ่งช่องทางในการเผยแพร่การทูตวัฒนธรรม

ทิพศุภา วรรณสิบลหว่า (2567 : 35–44) ได้กล่าวไว้ว่า ปัญหาปัจจุบันนี้ทำให้เห็นว่า “สันติภาพโลก” คือการที่บุคคลที่เป็นผู้นำต้องมีภาวะผู้นำในการสร้างความสามัคคีกัน ถ้าปราศจากความสามัคคีแล้วก็เสี่ยงที่จะเกิดปัญหาความขัดแย้งมีการใช้ความรุนแรง และจะเกิดเป็นผลกระทบทั้งทางการเมืองและเศรษฐกิจ เพราะฉะนั้นการมีภาวะผู้นำ จึงเป็นสิ่งจำเป็นในการริเริ่มเพื่อสร้างสันติภาพทั่วโลกและผู้นำที่มีผลต่อสันติภาพโลกมักเป็นผู้นำระดับสูง เช่น ผู้นำระดับประธานาธิบดี หัวหน้ารัฐบาล หรือผู้นำระดับสูงในองค์กรระหว่างประเทศ ซึ่งพวกเขามีอิทธิพลและอำนาจที่สำคัญในการตัดสินใจและการกระทำที่มีผลต่อสันติภาพระหว่างประเทศและการรักษาความสัมพันธ์ระหว่างชาติ การมีผู้นำที่มีศักยภาพในระดับนี้อาจมีผลต่อการเสริมสร้างความเข้มแข็งของสันติภาพโลกและการสร้างความเข้าใจระหว่างประเทศได้มากขึ้นในระยะยาวบทบาทในการสร้างสันติภาพโดยใช้ภาวะผู้นำ

ศรีสมภพ จิตรภิรมย์ศรี (2567 : 131–160) ได้กล่าวไว้ว่า Divided Societies ชี้ให้เห็นว่าการทำข้อตกลงสันติภาพที่ลงนามกันในรอบยี่สิบปีที่ผ่านมาไม่น่าจะรวมเอาเรื่องการกระจายอำนาจหรือการแบ่งปันอำนาจ (Power-Sharing) ในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่งเอาไว้ดังที่มีการทำข้อเสนอทางนโยบายจากองค์กรระหว่างประเทศ เช่น สถานการณ์ในอัฟกานิสถาน บอสเนีย เฮเซอโกวีนาโคโซโว และอิรัก นอกจากนี้ยังมีในข้อตกลงเรื่องกระจายอำนาจกันเองจากความขัดแย้งภายในประเทศ เช่น เบลเยียม บุรุนดี ไอร์แลนด์เหนือ และทิรอลใต้ ยิ่งไปกว่านั้นยังมีข้อเสนอเรื่องการกระจายอำนาจในการแก้ปัญหาความขัดแย้งในอีกหลายประเทศ เช่น ไชปรัส ฟิจิ เคนยา มาเลเซีย ไนจีเรียรวันดา แอฟริกาใต้ ศรีลังกา และซิมบับเว เป็นต้น ระบอบการปกครองอาจจะแบ่งกันได้หลายวิถีทาง เช่น ด้วยลักษณะชาติพันธุ์ ศาสนา ภาษา และอุดมการณ์ การมองโดยทั่วไป คือ การแบ่งแยกกันด้วยชาติพันธุ์ภายในสังคมจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อมีความแตกต่างกันเป็นอย่างมากและปัญหาชาติพันธุ์กลายเป็นจุดเด่นในการแบ่งแยกทางการเมือง โดยเฉพาะในเรื่องผลประโยชน์ทางการเมือง

สรุป การสร้างสันติภาพและความมั่นคงที่ยั่งยืนต้องอาศัยการผสมผสานระหว่างเมตตาธรรมกรุณา การทูตวัฒนธรรม ภาวะผู้นำที่เข้มแข็ง และกลไกการแบ่งปันอำนาจที่เหมาะสม เพื่อสร้างความเข้าใจ ลดความขัดแย้ง และนำไปสู่ข้อตกลงที่ทุกฝ่ายยอมรับได้อย่างแท้จริง

ผลกระทบของการตัดสินใจทางจริยธรรมต่อสามัญชน

การตัดสินใจทางจริยธรรมของผู้นำและผู้มีอำนาจ แม้จะเกิดขึ้นในห้องประชุมระดับสูงหรือศูนย์กลางอำนาจที่ห่างไกลจากชีวิตประจำวัน แต่กลับส่งผลกระทบโดยตรงต่อชีวิตและความเป็นอยู่ของสามัญชนอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เมื่อผู้นำเลือกใช้กำลังหรือมาตรการเข้มงวดในวิกฤติชายแดน ประชาชนธรรมดา คือ ผู้ที่ต้องแบกรับผลที่ตามมา ไม่ว่าจะเป็นการสูญเสียชีวิตและทรัพย์สิน การพลัดถิ่น การขาดแคลนทรัพยากรหรือความบอบช้ำทางจิตใจ ในทางกลับกันการตัดสินใจที่มีพื้นฐานจากหลักเมตตาธรรม

และความรับผิดชอบต่อมนุษยธรรมสามารถช่วยปกป้องชีวิตและศักดิ์ศรีของผู้คน สร้างความไว้วางใจต่อรัฐและเปิดทางสู่การอยู่ร่วมกันอย่างสันติ ความแตกต่างในการเลือกทางจริยธรรมของผู้นำจึงไม่ใช่เพียงประเด็นเชิงทฤษฎีหรือปรัชญา แต่เป็นปัจจัยกำหนดชะตากรรมของผู้คนนับล้านที่อยู่ในพื้นที่วิกฤติ การทำความเข้าใจว่าการตัดสินใจทางจริยธรรมของผู้นำส่งผลกระทบต่อสามัญชนอย่างไร จึงเป็นสิ่งสำคัญในการเรียกร้องความรับผิดชอบและสร้างกลไกตรวจสอบที่จะคุ้มครองผู้คนจากผลกระทบของการตัดสินใจที่ขาดจริยธรรม ซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนานโยบายที่คำนึงถึงความเป็นอยู่และศักดิ์ศรีของมนุษย์เป็นหลัก

Hannah Arendt (1963) นำเสนอแนวคิด "banality of evil" หรือความชั่วร้ายที่เป็นธรรมดาสามัญ จากการศึกษาคดีอาดอล์ฟ ไฮน์มันน์ โดยชี้ให้เห็นว่าการตัดสินใจที่ขาดการคิดวิเคราะห์ทางจริยธรรมของผู้มีอำนาจสามารถนำไปสู่ความทุกข์ทรมานอย่างมหาศาลของสามัญชน แม้ผู้ตัดสินใจจะไม่มีเจตนาร้ายโดยตรง Arendt เน้นว่าเมื่อผู้นำหรือเจ้าหน้าที่ปฏิบัติตามคำสั่ง โดยไม่ใช้วิจารณญาณทางศีลธรรมเพียงแต่ทำหน้าที่ตามระบบราชการ พวกเขากลายเป็นส่วนหนึ่งของกลไกที่ทำร้ายผู้คนนับล้านในบริบทวิกฤติชายแดน การตัดสินใจที่ขาดการไตร่ตรองทางจริยธรรม เช่น การปฏิเสธผู้ลี้ภัยโดยไม่พิจารณาสถานการณ์เฉพาะบุคคล หรือการใช้มาตรการรุนแรงโดยอ้างกฎระเบียบ สามารถสร้างความทุกข์ทรมานให้กับสามัญชนที่บริสุทธิ์ได้อย่างมหาศาล

Amartya Sen (1999) ได้พัฒนาแนวคิด "capability approach" ที่เน้นว่าการพัฒนาและความยุติธรรมควรวัดจากความสามารถของบุคคลในการดำเนินชีวิตที่มีคุณค่าและมีอิสระภาพในการเลือก การตัดสินใจทางจริยธรรมของผู้นำส่งผลโดยตรงต่อ "capabilities" หรือความสามารถของสามัญชนในการใช้ชีวิต เมื่อผู้นำตัดสินใจใช้กำลังหรือมาตรการที่ไม่คำนึงถึงผลกระทบต่อประชาชน จะทำให้สามัญชนสูญเสียความสามารถพื้นฐานต่าง ๆ เช่น ความปลอดภัย การเข้าถึงอาหารและที่พักพิง การศึกษา และสุขภาพ ในทางกลับกันการตัดสินใจที่มีจริยธรรมและคำนึงถึงสิทธิมนุษยชนจะช่วยขยายความสามารถและอิสระภาพของผู้คนในการใช้ชีวิตที่มีศักดิ์ศรี Sen เน้นว่าการประเมินนโยบายใด ๆ ควรพิจารณาว่ามีผลกระทบต่อความสามารถของผู้คนทั่วไป โดยเฉพาะกลุ่มที่อ่อนแอที่สุด มากกว่าแค่ผลประโยชน์โดยรวมของชาติ

Martha Craven Nussbaum (2011) ได้ขยายแนวคิดของ Sen โดยเน้นที่ความเปราะบาง (vulnerability) ของมนุษย์และความจำเป็นที่ผู้มีอำนาจต้องรับผิดชอบต่อความเปราะบางนี้ เธอได้เสนอรายการความสามารถหลักสิบประการที่มนุษย์ทุกคนควรได้รับ เช่น ชีวิต สุขภาพกาย ความปลอดภัย และการมีส่วนร่วมทางการเมือง การตัดสินใจทางจริยธรรมของผู้นำที่ละเลยความเปราะบางของสามัญชน เช่น การใช้กำลังโดยไม่คำนึงถึงผู้บริสุทธิ์ หรือการปฏิเสธความช่วยเหลือผู้ที่ต้องการ จะทำลายความสามารถพื้นฐานเหล่านี้และลดทอนศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ Nussbaum ได้แย้งว่าผู้นำมีหน้าที่ทางจริยธรรมที่จะต้องปกป้องและส่งเสริมความสามารถเหล่านี้ให้กับทุกคน โดยเฉพาะในสถานการณ์วิกฤติที่สามัญชนมีความเปราะบางมากที่สุด การตัดสินใจที่มีจริยธรรมจึงต้องคำนึงถึงผลกระทบต่อความสามารถในการดำเนินชีวิตที่มีศักดิ์ศรีของผู้คนเป็นสำคัญ

สรุป ความแตกต่างในการเลือกทางจริยธรรมของผู้นำไม่ใช่เพียงประเด็นเชิงทฤษฎี แต่เป็นปัจจัยกำหนดชะตากรรมของผู้คนนับล้านที่อยู่ในพื้นที่วิกฤติ การตัดสินใจที่ขาดจริยธรรมสามารถสร้างความทุกข์ทรมาน ทำลายความสามารถพื้นฐาน และลิดรอนศักดิ์ศรีของสามัญชน การทำความเข้าใจผลกระทบเหล่านี้จึงสำคัญต่อการเรียกร้องความรับผิดชอบและสร้างกลไกตรวจสอบที่จะคุ้มครองผู้คนจากการตัดสินใจที่ขาดจริยธรรม และนำไปสู่การพัฒนานโยบายที่คำนึงถึงความเป็นอยู่และศักดิ์ศรีของมนุษย์เป็นหลัก

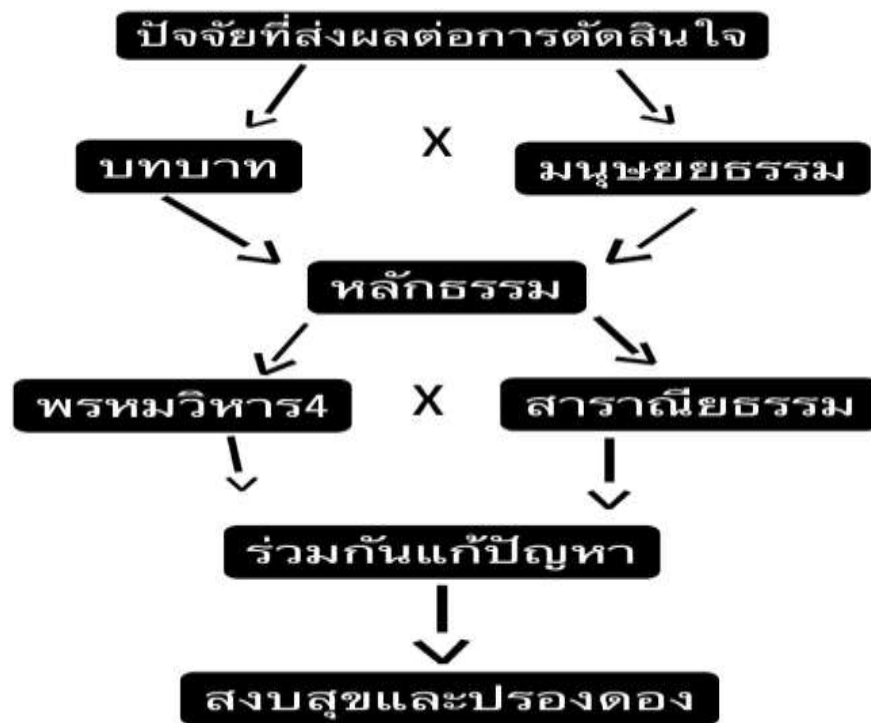
บทสรุป

การตัดสินใจทางการเมืองของรัฐบาลไทยในบริบทความขัดแย้งชายแดนไทยและกัมพูชา สะท้อนให้เห็นถึงความซับซ้อนที่ต้องอาศัยทั้งเหตุผลเชิงยุทธศาสตร์ กฎหมายระหว่างประเทศ และจริยธรรมของผู้นำ ซึ่งปัจจัยสำคัญที่กำหนดทิศทางการตัดสินใจประกอบด้วย บทบาทของรัฐในการปกป้องอธิปไตยและความมั่นคงและมนุษยธรรมที่คำนึงถึงชีวิตและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของประชาชนทั้งสองฝ่าย เมื่อผสมผสานเข้ากับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ได้แก่ พรหมวิหาร 4 และสาราณียธรรม จึงช่วยสร้างกรอบคิดในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งอย่างสร้างสรรค์ โดยเน้นการเจรจา การทูต และการหาข้อยุติร่วมกันมากกว่าการใช้กำลัง และจริยธรรมส่วนบุคคลของผู้นำยังเป็นตัวกำหนดทิศทางการตัดสินใจที่มีผลต่อประชาชนโดยตรง ทั้งในมิติความมั่นคง เศรษฐกิจ และคุณภาพชีวิต การตัดสินใจที่ตั้งอยู่บนหลักเมตตา กรุณา และความรับผิดชอบต่อสังคม จะช่วยลดผลกระทบเชิงลบต่อสามัญชน และสร้างบรรยากาศแห่งความไว้วางใจและสันติภาพ ขณะเดียวกันการกำหนดนโยบายความมั่นคงก็ต้องหาสมดุลระหว่างการปกป้องผลประโยชน์แห่งชาติและหลักเมตตาธรรม เพื่อหลีกเลี่ยงความตึงเครียดที่อาจบั่นทอนความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ การตัดสินใจทางการเมืองในบริบทข้อพิพาทชายแดนควรตั้งอยู่บนรากฐานของบทบาทมนุษยธรรมและหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เพื่อสร้างกระบวนการแก้ไขปัญหาที่มีทั้งประสิทธิภาพ ความยั่งยืนและความชอบธรรม โดยมีเป้าหมายสูงสุด คือ การดำรงไว้ซึ่งความสงบสุขและความปรองดองระหว่างประเทศเพื่อนบ้านอย่างยั่งยืน

องค์ความรู้ใหม่จากการศึกษา

การตัดสินใจทางการเมืองของรัฐบาลไทยในสถานการณ์ความขัดแย้ง อาทิสงครามชายแดนไทยและกัมพูชา แสดงให้เห็นถึงอิทธิพลของปัจจัยสำคัญสองประการ ได้แก่ บทบาทและมนุษยธรรม ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญที่นำไปสู่การยึดมั่นในหลักธรรม อันเป็นแก่นในการดำเนินนโยบายและตัดสินใจในบริบทนี้ บทบาทสะท้อนถึงภารกิจความรับผิดชอบต่ออำนาจหน้าที่ของรัฐบาลในการปกป้องอธิปไตยและความมั่นคงของชาติ ในขณะที่มนุษยธรรมเน้นย้ำถึงการคำนึงถึงชีวิต ทรัพย์สิน และความเป็นอยู่ที่ดีของประชาชนทั้งสองฝ่าย รวมถึงหลักการสากลในการลดความรุนแรงและหลีกเลี่ยงผลกระทบที่ไม่พึงประสงค์ต่อพลเรือนจากการยึดมั่นในบทบาทและมนุษยธรรมนี้ จึงนำไปสู่การประยุกต์ใช้หลักธรรม ซึ่งเป็นกรอบความคิดเชิงจริยธรรมที่ครอบคลุมทั้งพรหมวิหาร 4 และสาราณียธรรม โดยพรหมวิหาร 4 อัน

ประกอบด้วย เมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา เป็นแนวทางในการสร้างความสัมพันธ์ที่เอื้ออาทรแสดง ความปรารถนาดี (เมตตา) มีความสงสารและต้องการช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นทุกข์ (กรุณา) ยินดีใน ความสำเร็จของผู้อื่น (มุทิตา) และวางใจเป็นกลางด้วยปัญญาเมื่อเผชิญสถานการณ์ที่ซับซ้อน (อุเบกขา) ขณะที่สราณียธรรม ซึ่งเป็นหลักธรรมแห่งความสามัคคีส่งเสริมการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ การเคารพซึ่งกัน และกัน และการปรึกษาหารือเพื่อหาทางออกร่วมกันอย่างสร้างสรรค์การผสมผสานรวมหลักพรหมวิหาร 4 และสราณียธรรมนี้เองที่นำไปสู่กระบวนการร่วมกันแก้ปัญหา โดยเน้นการเจรจาการทูตและการหาข้อยุติ ที่เป็นประโยชน์ร่วมกันซึ่งท้ายที่สุดแล้วเป้าหมายสูงสุดของการตัดสินใจทางการเมืองนี้ คือ การธำรงไว้ซึ่ง ความสงบสุขและความปรองดองในระยะยาวทั้งภายในประเทศและกับประเทศเพื่อนบ้านโดยหลักธรรม และจริยธรรมของผู้ผู้นำ จึงเป็นปัจจัยสำคัญที่กำหนดทิศทางการตัดสินใจในการจัดการความขัดแย้งอย่าง ยั่งยืน

เอกสารอ้างอิง

การิณย์ พรหมแก้วและคณะ. (2568). การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมเพื่อการจัดการความขัดแย้งทาง การเมืองระดับท้องถิ่นในจังหวัดนครศรีธรรมราช. วารสารสหวิทยาการนวัตกรรมการบริหารศน์, 8(1), 46–58.

- เกียรติเฉลิม รักษ์งาม. (2568). พลวัตทางการเมืองกับข้อพิพาทไทย-กัมพูชา : การวิเคราะห์ผ่านกรอบความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ. วารสารสหศาสตร์การพัฒนาศังคม, 3(4), 675–688.
- ชุดิมา สุตจรรยา. (2566). กระบวนการทางการเมืองและความหลากหลายทางวัฒนธรรม. วิถีพัฒนศิลป์, 3(2), 47–65.
- ทัศนีย์ ปิ่นสวัสดิ์. (2561). การจัดการความขัดแย้งทางการเมืองในจังหวัดชัยนาท. วารสารสาขามนุษยศาสตร์สังคมศาสตร์และศิลปะ, 11(2), 2780–2800.
- ทิพศุภวรรณ สิบหว่า. (2567). ภาวะผู้นำกับการสร้างสันติภาพโลก. วารสารเมธีวิจัย, 1(2), 35–44.
- พระไกรสร สมโน (กันมา)และคณะ. (2568). อิทธิพลของหลักสาราณียธรรมต่อการพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยและกัมพูชา. วารสารพุทธนวัตกรรมการศึกษา, 93–106.
- พระครูปริยัติ พุทธิคุณ (เย็นบุญคุณ)และคณะ. (2567). การเสริมสร้างสันติภาพตามแนวพระพุทธศาสนา. วารสารพุทธศาสตร์ มจร. อุบลราชธานี, 6(3), 2109–2122.
- พระณัฐภูมิ พันทะลีและคณะ. (2565). ภาวะผู้นำองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในยุคดิจิทัล. วารสารการจัดการและพัฒนาท้องถิ่น มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม, 2(2), 74–86.
- วิทยา จิตนพวงศ์. (2567). ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจลงคะแนนเสียงเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร จังหวัดนครศรีธรรมราช เขตเลือกตั้งที่ 3 กรณีการเลือกตั้ง พ.ศ. 2566. Journal of Arts Management, 8(3), 645–665.
- ศรีสมภพ จิตรภิรมย์ศรี. (2567). ความสัมพันธ์ระหว่างการสร้างความชอบธรรม การแบ่งปันอำนาจ และการสร้างสันติภาพในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้. วารสารวิชาการ (ไม่ระบุชื่อบับ), 131–160.
- สมานใต้ รายรัมย์. (2568). เทคนิคการกำหนดเขตแดนทางทะเลด้วยวิธีการอัตราส่วนเท่าระหว่างไทย-กัมพูชาเหนือละติจูด 11 องศาเหนือ. วารสารวิชาการโรงเรียนนายเรือด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี, 8(1), 133–144.
- Arendt, H. (1963). Eichmann in Jerusalem: A report on the banality of evil. Viking Press.
- Burns, J. M. (1978). Leadership. Harper & Row.
- Nussbaum, M. C. (2011). Creating capabilities: The human development approach. Harvard University Press.
- Nye, J. S., Jr. (2004). Soft power: The means to success in world politics. PublicAffairs.
- Sen, A. (1999). Development as freedom. Oxford University Press.
- Weber, M. (1946). Politics as a vocation. In H. H. Gerth & C. W. Mills (Trans. & Eds.), From Max Weber: Essays in sociology (pp. 77–128). Oxford University Press.